

Under rubriken *språkligheter* ämnar jag här på bloggen ta upp en och annan iakttagelse jag gjort när det gäller trender och tendenser i bruket av vårt kära modersmål.

Idag gäller det valet av ”de” eller ”dem” i en speciell konstruktion.

Vad säger ni om följande två meningar; är de korrekta, språkligt sett?

1. Att förstå vad detta innebär är svårt för de som inte funderar så mycket över språkliga ting.
2. De som inte funderar så mycket över språkliga ting förstår inte vad detta innebär.

De flesta skulle säkerligen finna båda dessa meningar korrekta. Det gör jag också, på sätt och vis, om jag böjer mig för det allmänna språkbruket (vilket man bör göra, som språkexpert; det är majoriteten språkanvändare som bestämmer vad som är rätt – i längden). Det verkar nämligen numera vara mycket vanligare att skriva ”för de som inte funderar så mycket”, än att skriva ”för dem som inte funderar så mycket”. Uttryckt i grammatiska termer: efter en preposition (för, på, under, vid, till etc.) används numera ofta subjektsformen ”de”, inte objektsformen ”dem”, om en som-sats följer.

Detta är egendomligt, men fullt förklarligt. Det handlar om att man är osäker på när man skall ersätta talspråkets allenaord ”dom” med ”de” respektive ”dem” i korrekt skriftspråk. Ofta är det rätt med ”de”, men inte alltid. Kanske har man fått på nöten för att man skrivit exempelvis: ”Dem vet inte vad dem ska göra åt det här.” Här är pronomenet ”de” subjekt i meningen, och då ska förstås subjektsformen ”de” användas. Men i en mening som ”Han övertygade dem om att han hade rätt.” är ”han” aktivt subjekt som gör något i satsen, medan ”dem” är objekt, utsatt för övertygandet.

Nästan alla objektsformer är borta i svenskan, men just våra personliga pronomen har kvar dem (sic!).

subjektsformer	objektsformer
jag	mig
du	dig
hon	henne
han	honom
vi	oss
ni	er
de	dem

Vi har inga som helst problem att hantera de flesta av dessa former. Ingen infödd svensk skulle komma på tanken att säga eller skriva sådant som: ”Mig tycker om du.” eller ”Honom är en stor idiot.” Men just när det gäller ”de” och ”dem” är det problem, eftersom båda formerna ersätts av ”dom” i talad svenska.

Efter prepositioner är bruket av objektsformerna normalt väldigt fast. Det heter ”till mig, till dig, till honom, till henne, till oss, till er och till dem (i skrift alltså); inte ”till jag, till du, till han (någon tveksamhet här i vissa dialekter), till hon, till vi, till ni, till de”.

Faktiskt tror jag det enda fallet då vi kan tänka oss en subjektsform efter preposition är när prepositionen följs av pronomenet ”de”, plus en efterföljande som-sats: ”Jag vill berätta hur det är för de som inte vet.” Men ingen skulle skriva: ”Jag vill berätta hur det är för du som inte vet.” eller ”...för vi som inte vet” osv.

Varför då inte också skriva ”Jag vill berätta hur det är för dem som inte vet.”?

Bra fråga.

Mest handlar det om osäkerhet vad gäller ”de” och ”dem” (i stället för ”dom”), som nämnts ovan. Men också påverkan från pronomen plus som-sats *utan* preposition före pronomenet: ”De som inte vet det här förstår ingenting.” Här är alltså hela konstruktionen ”De som inte förstår det här” subjekt till predikatet ”förstår”, alltså subjektsformen ”de” (jfr exempelmening 2 ovan). Men i meningen ”Jag skall berätta för dem som inte vet” är ”för dem som inte vet” prepositionsobjekt till det handlande subjektet ”jag”; blir utsatta för jagets berättande, föremål för jagets berättande – objekt.

Egentligen inget särskilt märkligt i allt detta. Språkbruket förändras ständigt, det är inte att förvånas eller uppröras över. Men det som verkligen fascinerar mig är *spridningen* av nya sätt att använda språket, språkliga trender. Faktum är, att även språkligt helt okunniga människor har en förmåga att *ta efter* nya sätt att uttrycka sig. Det sker oftast helt omedvetet, men likväl, det sker. Ganska många människor har goda, men omedvetna, kunskaper *i språket*, dvs de är bra på att använda det, bra på att tala och skriva. Men väldigt få, inte ens de flesta svensklärare, skulle jag vilja påstå, har några vidare medvetna kunskaper *om språk*, dvs förstår hur det är uppbyggt och hur det fungerar.

Jag oroar mig lite för att många av er (eller många *av dem*, inte *av de*) som läser det här inte förstår vad jag menar. Eller, ännu värre, finner sakfrågan fullständigt ointressant... Men det struntar jag i just nu, för jag tycker det är *bautaskôj att fundera över språkliga ting!*